

חוצה להם, על המחנך לתת לב ולהתרכז בשאלתו את עצמו: "איך יש בידי להראות ולהפגין לתלמידי את אהבתי אותו?"

אספר לכם סיפור אישי אשר בידי הוה: בימי חורפי, בערך בגיל י"ד, עמדתי יום אחד והמתנתי לאוטובוס בתחנה, והנה נזדמן לשם מו"ר ה"ר משה אריה במברגר זצ"ל [הוא שימש ברבנות במין לפני השואה, ואחריה הקדיש את חייו ללמד בחורים צעירים]. בראותו אותי, פנה הגרמ"א אלי בשאלה, מה בדעתי לעשות ובמה אתעסק לכשאגדל ואעמוד בדרשות עצמי? תשובתי אליו היתה מוכנה ושגורה בפי. עניתיו שברצוני לישב באהלה של תורה ב'כולל'. בשמעו זאת, נעץ בי הגרמ"א את מבטו, וארשת חיוך עלתה על פניו – כנראה שהוא לא ציפה לתשובה כזו מצדי, כי באותה תקופה היה הלימוד בכולל נחלת מעטים, וגם הכולל המפורסם בגייטסהעד עדיין היה בראשית דרכו. אחרי עלייתנו לאוטובוס, לא הרבהתי לשבת על ידו, והתיישבתי במושב מרוחק ממנו. מוכר הכרטיסים ["קונדוקטור" באנגלית] רתחיל לעבור בין המושבים לגבות את תשלום הנסיעה [כנהוג אז שלא שילמו תיכף בעת העליה לאוטובוס], ובהגיעו למקום מושבי הודיע לי שאינני צריך לשלם, כי 'הרב' כבר שילם עבורי. כרדתנו מן האוטובוס, מצאתי את עצמי נבוכ כיצד להגיב – אם 'הודות להגרמ"א, או להחזיר לו את דמי הנסיעה – אך הוא פנה אלי ואמר: "אינך יודע מה גדולה זכותי לשלם דמי נסיעה עבור אחד המתעתד ללמוד בכולל ולהתגדל לתלמיד חכם".

לאמיתו של דבר, הרי אני כבר בין-כה החלטתי בדעתי ללמוד כולל, אמנם החשק שקיבלתי מדבריו של מו"ר היה בעומק ונועם ייחודי, אחרי שהרגשתי את הערכתו אלי, ולדעתי מתוך הוקרה על שגפשי חשקה בתורה.

זוהי דוגמא מצוינת לאהבת רב המורעפת על התלמיד, בכל מקום כל זמן – בכל הזדמנות!

דת הרחמנות היא ממדותיו ית', ומצד חובת "מה הוא רחום וחונן אף את תהא רחום וחונן" (ירושלמי פאה פ"א) החובה עלינו לקנותה ולהתנהג על פיה למעשה. יתר על כך: מדה זו מצויינת בחשיבותה וסגולתה וזה הנוגעת לנו מצד עצם הווייתנו כבני האומה הישראלית, ואופיינים בתורת "רחמנים ביישנים וגומלי חסדים" (שבת קל"ג כ), ומכך נגזרת חובתנו ואחריותנו הכפולה, הן לנהוג לפיה, והן ונך את הדור העתידי מתוך גילוי רחמים, בכדי שמדה זו תכה ישים בלבם גם הם ללכת בדרכי אבותינו, כבני אברהם יצחק וקב, אשר מעשיהם משמשים סימן נצחי לבניהם לחיות חיים ירי רחמים.

מצינו כן בדברי הרמב"ם, שהפליא להדגיש בלשונו הזהב את מעלתם של ישראל על אומות העולם דייקא מצד מדת הרחמנות הנטועה בהם מימות עולם, והטבועה בעצם מהותם. הלא זו לשונו בהלכות תשובה (פ"ב ה"י): "אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס, אלא יהא נוח לרצות וקשה לכעוס. ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול, מוחל בלב שלם ובנפש חפצה. ואפילו הצר לו וחטא לו הרבה, לא יקום ולא יטור. וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון. אבל העובדי כוכבים, ערלי לב, אינן כן, אלא ועברתן שמרה נצח. וכן הוא אומר על הגבועונים לפי שלא מחלו ולא נתפייסו "והגבועונים לא מבני ישראל המה".

הבה נצייר לעצמנו מצב כזה. שמצד אחד עומד זה שחטא כנגד חברו, ומתחנן בבקשה לסליחתו, בהכירו בכך שבלי מחילת חברו אין אפילו בכח יוה"כ לכפר לו – ובה בשעה ניצב זולתו ואוטם אזנו משמוע זעקת המתחרט, כשהוא אומר לעצמו: "עכשיו נתון הלה בידי! כל מעמדו לנצח בעוה"ב תלוי בי! אני איני מוחל לו!!!!"

כמה מן האכזריות יש בזה! הניתן בכלל לצייר חוסר-התחשבות טוטאלי יותר מזה? ואכן בזה קבעו לנו חז"ל הקדושים מסמרות, אשר קר-דם וצמא-נקמה כזה לא יתכן שהוא מזרע ישראל!

ושוב מצינו כן ברמב"ם הל' מתנות עניים (פ"ה ה"ב), וז"ל: "וכל מי שהוא אכזרי ואינו מרחם, יש לחוש ליחוסו, שאין האכזריות מצויה אלא בעכו"ם, שנאמר אכזרי המה ולא ירחמו. וכל ישראל והנלוה עליהם כאחים הם, שנאמר בנים אתם לה' אלקיכם. ואם לא ירחם האח על האח, מי ירחם עליו. ולמי עניי ישראל נושאים עיניהן, הלעכו"ם ששונאין אותן ורודפים אחריהן. הא אין עיניהן תלויות אלא לאחיהן".

ויש לציין, כי אף שאין מקומם של דברי אגדה ומוסר בספר י'ד החזקה, המיוחד כולו לפסקי הלכות, מכל מקום הרחיב הרמב"ם ביסוד מדת הרחמנות וגנות שלילתה – והטעם בזה נראה, משום שמדה זו היא יסוד מוסד אשר עליה מושתתות הרבה ממצוות התורה והלכותיהן, עד כי עניינה ראוי להיות מוזכר אף בחיבור הלכתי מובהק.

כאן המקום לציין עוד ענין נשגב, אשר מדת הרחמנות משמשת לו כבסיס, והוא איסור לשון הרע, שזכינו בזה להארתו היסודית והנפלאה של המשגיח הגה"צ רבי ירוחם ממיר זצ"ל: ("דעת חכמה ומוסר" ח"ב מאמר ב') "מה שמדברים לשוה"ר וכדומה, אין זה אלא מגדל הריחוק שאין מרגישים ואין יודעים כלל מזולתו, שבאמת איך אפשר לדבר רע על חברו, לו היה אדם משים לבו לחשוב בחבירו אף במחשבה קלה